

Alicja Rakowska

Analiza statystyczna słownictwa dzieci upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim

WPROWADZENIE

We wszystkich opracowaniach dotyczących języka dzieci upośledzonych umysłowo podkreśla się, iż słownik ich jest bardzo ubogi. Dotychczasowy stan wiedzy na temat systemu słownikowego dzieci upośledzonych umysłowo oparty jest w znacznym stopniu na ogólnych stwierdzeniach i wycinkowych eksperymentach. Podjęte badania empiryczne są próbą poszerzenia i uszczegółowienia wiedzy o języku dzieci lekko upośledzonych umysłowo.

METODA BADAŃ

Podstawową metodą była analiza statystyczna, do której przyjęto próby tekstu zapisanego na taśmie magnetofonowej. Dzieci pochodzące z trzech różnych środowisk /wielkomiejskiego - Kraków; miejskiego - Nowy Sącz i wiejskiego - Szymbark/, uczęszczające do klas I-III szkoły specjalnej wypowiadały się na dowolne tematy. Wśród osiemnastorga badanych dzieci lekko upośledzonych umysłowo było 13 chłopców i 5 dziewczynek. Rozpiętość wieku zawierała się

w granicach od 7 do 12 lat.

Materiałem eksperymentalnym był tekst długości $N = 30\ 000$ wyrazów /po 10 000 z każdego środowiska i po przegrupowaniu po 10 000 wyrazów z każdej klasy/.

Na podstawie tak uzyskanego materiału opracowano słowniki frekwencyjne: a l f a b e t y c z n y i r a n g o w y oraz porównano:

- słownik dzieci upośledzonych umysłowo pochodzących z różnych środowisk,

- słownik dzieci upośledzonych umysłowo z klas I, II i III,

- słownik dzieci upośledzonych umysłowo z innymi próbami polszczyzny mówionej.

ANALIZA STATYSTYCZNEJ STRUKTURY SŁOWNIKA DZIECI UPOŚLEDZONYCH UMYŚŁOWO

Aby sprawdzić, w jakim stopniu fazy rozwoju słownika i proporcje udziału poszczególnych części mowy w słowniku dzieci upośledzonych umysłowo są zgodne ze słownikami innych prób polszczyzny mówionej przeprowadzono porównania uzyskanych danych z mową Inki /6 lat/ wg M. Przetacznikowej /1968/, mową siedmiolatów wg E. Podlaskiej /1974/ i mową potoczną M. Zarębiny /1971, s. 336-347/.

Porównując słownik dzieci upośledzonych umysłowo z innymi próbami językowymi /tab. 1/ można stwierdzić, iż słownik wypowiedzi dzieci upośledzonych umysłowo jest zgodny w kolejności nabywania i oznaczania poszczególnych części mowy z rozwojem słownika normalnie rozwijających się dzieci. Występuje natomiast znaczna różnica między wielkościami słowników /tab. 2/. Hierarchia części mowy w porównywanych próbach jest niemal identyczna.

Porównanie faz rozwoju słownictwa wypowiedzi dzieci upośredzonych umysłowo z mową Inki, 7-latków i mową potoczną

Fazy rozwoju słownika	W procentach								
	Dzieci upośredzone umysłowo						Mowa Inki	Mowa 7-latków	Mowa potoczna
	Kra-ków	Nowy Sącz	Szymberk	kl.I	kl.II	kl.III			
Wyrazy nazywające	91.68	91.57	91.64	91.43	90.45	91.86	92.4	90.17	93.78
Wyrazy wskazujące i szeregujące	5.02	5.35	4.7	5.0	5.97	5.08	3.5	5.63	3.64
Morfemy luźne	3.14	2.99	3.57	3.39	3.49	2.99	1.4	3.17	2.2
Wykrzykniki	0.16	0.09	0.09	0.18	0.09	0.07	2.7	1.03	0.38

Pod względem ilości haseł słownikowych kolejność porównywanych prób jest następująca:

1. Słownik sześciolatniej Inki 3 293 hasła
2. " polszczyzny mówionej 2 413 haseł
3. " dzieci siedmioletnich 1 455 haseł
4. " dzieci upośl.umysł z kl. III 1 339 haseł
5. " " " z Krakowa 1 274 haseł
6. " " " z Szymbarku 1 148 haseł
7. " " " z kl. I 1.121 haseł
8. " " " z Nowego Sącza 1 102 haseł
9. " " " z kl. II 1 088 haseł.

Bogactwa zaskakująco dużego słownika Inki należy szukać w innej metodzie zbierania materiału językowego; prawdopodobnie 3 293 hasła, to suma nowych słów, które dziewczynka nauczyła się w ciągu swego życia /1 - 6 lat/. Był to diachroniczny sposób zbierania materiału przez autorkę dziennika mowy Inki w celu uzyskania obrazu rozwoju mowy. W wypadku pozostałych prób, są to teksty ciągle zebrane jednorazowo.

W przedstawionym zestawieniu uderza ogromne ubóstwo słownika dzieci upośledzonych umysłowo. Przy tej samej wielkości próby, słownik dzieci upośledzonych umysłowo w porównaniu z mową potoczną jest mniejszy prawie o połowę /od 1 074 haseł w kl.III do 1 325 haseł w kl. II/ i nieco mniejszy od słownika 7-latków /od 116 do 367 haseł/.

Zwraca uwagę różnica haseł uzyskanych słowników dzieci upośledzonych umysłowo; największe ubóstwo wykazuje język dzieci z kl. II /1 088 haseł/ mniejszy o 33 hasła w porównaniu z wielkością słownika dzieci z kl. I /1 121 haseł/ i o 250 haseł w porównaniu z kl. III /1 339 haseł/. Nie-wielka przewaga słownika dzieci z kl. I nad dziećmi z kl.II wskazuje na podobny poziom ich możliwości językowych, a przewaga wynika z różnic indywidualnych. Praktyka szkolna

potwierdza fakt, iż zdarza się /a zależy to m.in. od selekcji upośledzonych umysłowo/, że możliwości intelektualne dzieci upośledzonych umysłowo z kl. I są wyższe od dzieci z kl. II.

Nieco mniejszą różnicę widać między słownikami dzieci upośledzonych umysłowo, pochodzących z trzech różnych środowisk. Największy słownik uzyskały dzieci z Krakowa, następnie z Szymbarku i Nowego Sącza.

Porównanie proporcji procentowego udziału poszczególnych części mowy w obrębie przedstawionych prób wygląda następująco:

Na plan pierwszy w słownikach dzieci upośledzonych umysłowo /podobnie jak w innych próbach/ wysuwa się rzeczownik. Rzeczowniki stanowią od 45.63% /kl. III/ do 49.63% /kl. I/ całego zasobu słownika; jest ich mniej niż w słowniku Inki /55.4%/ lecz więcej niż w słowniku 7-latków /44.95%/ i mowie potocznej /43.68%/.

Udział procentowy czasowników w słownikach dzieci upośledzonych umysłowo wynosi od 32.72% /kl. II/ do 37.71% /kl. III/ i jest większy niż w innych próbach.

Udział przymiotników w słownikach dzieci upośledzonych umysłowo jest zdecydowanie niższy od innych prób. W porównaniu np. ze słownikiem Inki /7.4%/ jest niższy od 2.85% /Kraków/ do 4.46% /kl. I/, w porównaniu z mową potoczną /10.48%/ jest niższy od 5.93% /Kraków/ do 7.54% /kl. I/.

Również udział przysłówków jest procentowo mniejszy w słownikach dzieci upośledzonych umysłowo od 1.42% /Nowy Sącz/ do 2.09% /kl. II/ w porównaniu ze słownikiem siedmiolatków, oraz od 1.95% /Nowy Sącz/ do 2.62% /kl. II/ w porównaniu z mową potoczną.

Zaimki zajmują w słowniku dzieci upośledzonych umysłowo, pozycję podobną jak w słowniku 7-latków i stanowią od 3.18% /Nowy Sącz/ do 3.58% /kl. II/ zasobu słownikowego /7-latki: 3.71%/.

Liczebniki w słowniku dzieci upośledzonych umysłowo zajmują pozycję zbliżoną do innych prób. Ich udział jest nieco większy w stosunku do słownika Inki, siedmiolatek i mowy potocznej i wynosi od 1.3% /Szymbark/ do 2.39% /kl. II/.

Pozycja przyimków, spójników, partykuł i wykrzykników jest podobna we wszystkich zestawionych próbach.

ANALIZA STATYSTYCZNEJ STRUKTURY TEKSTU WYPOWIEDZI DZIECI UPOŚLEDZONYCH UMYSŁOWO

Udział części mowy w tekście wypowiedzi rozpatruje się wg częstości ich występowania. Rola poszczególnych części mowy w tekście zmienia się, a ich hierarchia jest odwrotna niż w słowniku.

Tekst wypowiedzi budowany jest przede wszystkim przez elementy gramatyczne języka; w hierarchii wysuwają się na czoło zaimki ze względu na substytuowanie innych części mowy. Zmieniają również swoją pozycję przyimki i spójniki, które pełnią funkcję składniową i budują schematy zdaniowe.

Z przeprowadzonych porównań wynika, iż w hierarchicznym udziale części mowy w tekście wypowiedzi dzieci upośledzonych umysłowo zaszły następujące zmiany w stosunku do ich układu w słowniku:

- rzeczowniki utrzymują w tekście nadal pozycję prymarną, ale zmniejszył się ich udział procentowy o około 16%,
- czasowniki zajmują drugą pozycję, lecz również ich udział procentowy zmniejszył się o około 14%,
- zaimki wysunęły się na trzecie miejsce; ich niewielka rola w słowniku /3%/ w tekście wzrosła prawie 7-krotnie i wynosi od 20.73% /kl. II/ do 18.12% /Kraków/,
- przyimki i spójniki odgrywają w tekście znaczną rolę i zajmują czwarte i piąte miejsce,

- wzrasta znaczenie partykuły, która wysuwa się w hierarchii przed przysłówki, przymiotniki i liczebniki,
- rola przysłówków, przymiotników i liczebników została znacznie ograniczona.

Z porównania danych różnych prób językowych /tab. 3/ wynika, że procentowy udział poszczególnych części mowy w tekście dzieci upośledzonych umysłowo różni się od pozostałych prób tak pod względem hierarchii części mowy jak i- proporcji procentowych.

W tekście dzieci upośledzonych umysłowo rzeczowniki zajmują pierwszą pozycję z najwyższym wskaźnikiem procentowym. Przewaga w tekście rzeczowników nad czasownikami charakteryzuje styl nominalny. Przyjęte do porównań próby charakteryzuje natomiast styl werbalny /przewaga czasowników nad rzeczownikami/.

Wysokość udziału rzeczowników i czasowników pociąga za sobą konsekwencje w zakresie udziału innych części mowy. Naturalnym określeniem rzeczownika bywa przymiotnik, a czasownika - przysówek, stąd można oczekiwać, że duży udział rzeczowników w tekście łączy się z wyższym procentem przymiotników, a wyższy procent czasowników, z wyższym procentem przysówek. W przypadku dzieci upośledzonych umysłowo nie występuje taka zależność; udział w tekście przymiotników i przysówek jest niewielki, a ich rola znikoma.

Obniżony w stosunku do rzeczowników udział czasowników w tekście wypowiedzi dzieci upośledzonych umysłowo jest uzasadniony nominalnością ich stylu.

Zaimek w tekście dzieci upośledzonych umysłowo znajduje się na trzeciej pozycji /podobnie jest w mowie potocznej, w mowie 7-latków na pierwszej pozycji/ i pokrywa od 18.12% /Kraków/ do 20.73% /kl. II/ tekstu.

Stopień nominalności wywiera wpływ na częstość użycia przyimków i spójników. Wyższy procent rzeczowników w tekście pociąga za sobą częstsze użycie spójników. Dane w tab. 3

potwierdzają tę prawidłowość. Przyimek zajmuje w tekście wypowiedzi dzieci upośledzonych umysłowo pozycję czwartą i wykazuje duże podobieństwo udziału procentowego z mową potoczną. Spójniki w wypowiedziach dzieci upośledzonych umysłowo zajmują pozycję piątą, a ich udział jest zbliżony do mowy potocznej.

Udział partykuł w wypowiedziach dzieci upośl. umysł. jest dość zróżnicowany; procentowy ich udział w tekście różni się od porównywanych prób: jest większy od udziału partykuł w mowie potocznej, niekiedy zbliżony z mową Inki, mniejszy od udziału partykuł w mowie 7-latków.

Przysłówki, przymiotniki, liczebniki i wykrzykniki w tekście dzieci upośl. umysł. zajmują dalekie pozycje i ich rola jest znacznie ograniczona.

ROZKŁAD CZĘSTOŚCI WYRAZÓW W SŁOWNIKU I W TEKŚCIE

Układane listy częstości wyrazów dla różnych tekstów mają ten sam charakterystyczny układ: w każdym tekście istnieje bardzo mała grupa wyrazów o wysokich częstościach i duża liczba wyrazów o małych częstościach.

Układ wyrazów najczęstszych i najrzadszych ma wpływ na koncentrację /czyli pokrycie tekstu przez wyrazy najczęstsze/ i ilościowe bogactwo słownictwa. O koncentracji tekstu można wnioskować na podstawie pokrycia tekstu przez wyrazy z najwyższą, średnią i niską frekwencją. W statystycznej analizie słownictwa tekstów ten typ badań, na które składa się rozpatrywanie różnych relacji między objętością słownika /V/ a długością tekstu /N/ znany jest pod nazwą Type-Token-Analysis /Sambor 1969/.

Celem przedstawienia zależności w słowniku i w tekście dzieci upośl. umysł. sporządzono listy frekwencyjne wyrazów, zawierające wykaz wszystkich użytych przez dzieci haseł

słownikowych wg częstości malejących i rang wzrastających. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, iż dzieciom upośl. umysłowo wystarczy znajomość 31 - 42 wyrazów, aby nimi wypełnić połowę tekstu długości 10 000 słów. /W mowie potocznej 73 formy wyrazowe, w mowie 7-latków 30 wyrazów/. W skład owych 31 - 42 wyrazów, które wypełniają połowę tekstu dzieci upośl. umysł. wchodzi hasła, które reprezentują następujące kategorie semantyczne:

- zaimki /pokrywają one we wszystkich próbach największy obszar tekstu/: ten, jak, on, się, tutaj, tu, tak, taki, ja, tam, coś, co, my,

- rzeczowniki: chłopiec, chłopczyk, piesek, dziewczynka, babcia, dom, pan, dziecko, drzewko, mamusia, woda,

- przyimki: na, w/e/, do, z/e/, za, o,

- czasowniki: być, mieć, iść, jechać, wiedzieć, trzymać,

- partykuły: i, nie, a, to, no,

- spójniki: i, a, bo,

- przysłówki: potem, późno, już, jeszcze,

- liczebnik: jeden,

- przymiotnik: mały.

Jak przedstawiają się kategorie semantyczne haseł wyrazowych w obrębie badanych prób dzieci upośl. umysł. ilustruje poniższe zestawienie:

Kraków:

10 zaimków, które obejmują	1 559	wyrazów	czyli	15.72%	tekstu
6 przyimków	829	"	"	8.29%	"
6 czasowników	764	"	"	7.64%	"
8 rzeczowników	624	"	"	6.24%	"
3 spójniki	548	"	"	5.48%	"
4 partykuły	507	"	"	5.07%	"
2 przysłówki	159	"	"	1.59%	"
<u>1 liczebnik</u>	<u>41</u>	"	"	<u>0.41%</u>	"
Razem 40 haseł	5 031	wyrazów		50.31%	tekstu

Nowy Sącz:

9 zaimków, które obejmują	1 808	wyrazów	czyli	18.08%	tekstu
8 rzeczowników	758	"	"	7.58%	"
3 czasowniki	717	"	"	7.17%	"
4 przyimki	689	"	"	6.89%	"
4 partykuły	485	"	"	4.85%	"
2 spójniki	452	"	"	4.52%	"
<u>1 przysłówek</u>	<u>103</u>	"	"	<u>1.03%</u>	"
Razem 31 haseł	5 012	wyrazów		50.12%	tekstu

Szymbark:

11 zaimków, które obejmują	1 710	wyrazów	czyli	17.1%	tekstu
7 rzeczowników	768	"	"	7.68%	"
5 partykuł	642	"	"	6.42%	"
4 przyimki	619	"	"	6.19%	"
3 czasowniki	562	"	"	5.62%	"
2 spójniki	506	"	"	5.06%	"
2 przysłówki	159	"	"	1.59%	"
<u>1 przymiotnik</u>	<u>59</u>	"	"	<u>0.59%</u>	"
Razem 35 haseł	5 025	wyrazów		50.25%	tekstu

Kl. I:

10 zaimków, które obejmują	1 624	wyrazów	czyli	16.24%	tekstu
8 rzeczowników	810	"	"	8.1 %	"
4 czasowniki	719	"	"	7.19%	"
5 partykuł	621	"	"	6.21%	"
4 przyimki	614	"	"	6.14%	"
3 spójniki	526	"	"	5.26%	"
<u>2 przysłówki</u>	<u>102</u>	"	"	<u>1.02%</u>	"
Razem 36 haseł	5 016	wyrazów		50.16%	tekstu

Kl. II:

9 zaimków, które obejmują	1 757	wyrazów	czyli	17.57%	tekstu
4 przyimki	722	"	"	7.22%	"
3 czasowniki	659	"	"	6.59%	"
5 partykuł	615	"	"	6.15%	"

6 rzeczowników, które obejmują 602 wyrazy czyli 6.02% tekstu				
2 spójniki	"	486	"	" 4.86% "
<u>2 przysłówki</u>	"	<u>178</u>	"	" <u>1.78%</u> "
Razem 31 haseł		5 019 wyrazów		50.19% tekstu

Kl. III

11 zaimków, które obejmują 1 660 wyrazów czyli 16.6% tekstu				
10 rzeczowników	"	767	"	" 7.67% "
5 przymków	"	757	"	" 7.57% "
3 czasowniki	"	558	"	" 5.58% "
3 spójniki	"	538	"	" 5.38% "
4 partykuły	"	405	"	" 4.05% "
3 przysłówki	"	241	"	" 2.41% "
1 przymiotnik	"	51	"	" 0.51% "
<u>1 liczebnik</u>	"	<u>41</u>	"	" <u>0.41%</u> "
Razem 42 hasła		5 018 wyrazów		50.18% tekstu

Interesujący jest układ w tekście dzieci upośl. umysł. wyrazów o frekwencjach najwyższych, średnich i najniższych tworzących trzy przedziały:

I przedział frekwencji tworzą wyrazy o frekwencjach ponad 100, wyrażone liczbą 3-cyfrową i występujące w każdej setce wyrazów tekstu

II przedział tworzą wyrazy wyrażone liczbą dwucyfrową o frekwencjach 99 - 10

III przedział tworzą wyrazy o frekwencjach najniższych od 9 - 1.

Zawartość przedziałów poszczególnych grup frekwencyjnych wypowiedzi dzieci upośl. umysł. przedstawia tabela 4.

Najczęstsze wyrazy tekstu dzieci upośl. umysł. porównane z dystrybucją statystyczną wyrazów innych prób przedstawia tabela 5.

Wśród wymienionych na liście frekwencyjnej haseł o najwyższych częstościach dominują wyrazy wskazujące: zaimek, morfemy luźne /przymek, partykuła, spójnik/ oraz w niewiel-

kiej liczbie występują wyrazy nazywające /czasownik, rzeczownik, przysłówek/.

W obrębie wyrazów pierwszego przedziału wypowiedzi dzieci upośl. umysłowo zwraca uwagę większa niż w innych próbach ilość haseł z najwyższymi frekwencjami, która jest dowodem większej koncentracji tekstu, a tym samym ilościowo uboższego słownika.

Ze względu na ograniczenia wydawnicze zrezygnowano z przedstawienia porównań w składzie części mowy, ich hierarchii i proporcji w obrębie trzech przedziałów frekwencyjnych oraz z innych zagadnień jak np. z wykładnika frekwencji poszczególnych kategorii semantycznych /czyli stosunku ilości wyrazów do haseł/; otrzymana w ten sposób średnia frekwencja pozwala zorientować się, ile razy użytych wyrazów poszczególnych części mowy przypada na jedno hasło słownikowe.

UWAGI KOŃCOWE

Przeprowadzone badania pozwalają sformułować następujące wnioski:

1. Hierarchiczny udział poszczególnych części mowy w słowniku dzieci lekko upośledzonych umysłowo wykazuje zgodne z rozwojem języka prawidłowości w ich narastaniu.
2. Na podstawie ilości haseł słownikowych, wskaźników powtarzalności i wykładnika frekwencji stwierdzono, że w porównaniu z innymi próbami polszczyzny mówionej wypowiedzi dzieci lekko upośledzonych umysłowo posiadają najbardziej ubogi słownik.
3. Wypowiedzi dzieci upośledzonych umysłowo charakteryzuje styl nominalny, tzn., że więcej jest w słowniku rzeczowników niż czasowników.
4. Dzieciom upośledzonym umysłowo wystarczy znajomość

Porównanie słownika dzieci upośredzonych umysłowo z innymi próbnymi językowymi

Części mowy	Dzieci upośredzone umysłowo												Słownik Inki ^x		Słownik 7-latków		Mowa potoczna	
	Kraków		Nowy Sącz		Symbark		kl. I		kl. II		kl. III		V	%	V	%	V	%
	V	%	V	%	V	%	V	%	V	%	V	%	V	%	V	%	V	%
Reczownik	611	47.96	531	48.19	553	48.17	550	49.06	540	49.63	611	45.63	1819	55.4	654	44.95	1054	43.68
Czasownik	449	35.24	388	35.21	413	35.98	396	35.33	356	32.72	505	37.71	775	23.7	467	32.10	804	33.32
Przymiotnik	58	4.55	42	3.81	37	3.22	33	2.94	48	4.42	56	4.18	244	7.4	107	7.35	253	10.48
Przysłówek	50	3.92	48	4.35	49	4.27	46	4.11	40	3.68	58	4.33	195	5.9	84	5.77	152	6.30
Zaimek	42	3.29	35	3.18	39	3.40	38	3.33	39	3.58	45	3.36	74	2.3	54	3.71	56	2.32
Liczebnik	22	1.73	24	2.17	15	1.30	18	1.61	26	2.39	23	1.72	39	1.2	28	1.92	32	1.32
Przyimek	18	1.41	17	1.54	19	1.66	19	1.63	17	1.56	18	1.34	24	0.7	18	1.24	20	0.83
Spójnik	14	1.09	10	0.91	14	1.22	13	1.16	13	1.19	14	1.05	21	0.6	16	1.10	26	1.08
Partykuła	8	0.63	6	0.55	8	0.69	6	0.54	8	0.74	8	0.60	5	0.1	12	0.83	7	0.29
Wykrzyknik	2	0.16	1	0.09	1	0.09	2	0.18	1	0.09	1	0.07	37	2.7	15	1.03	9	0.38
Razem	1274	100,0	1102	100,0	1148	100,0	1121	100,0	1088	100,0	1339	100,0	3293	100,0	1455	100,0	2413	100,0

x N = 13 350, pozostałe próby N = 10 000

Tabela 3

Udział części mowy w tekście dzieci upośledzonych umysłowo, mowie Inki, 7-latków i mowie potocznej

Części mowy	Dzieci upośledzone umysłowo												Mowa Inki		Mowa 7-latków		Mowa potoczna									
	Kraków			Nowy Sącz			Szymbark			kl. I			kl. II			kl. III			N	%	N	%	N	%	N	%
	N	%		N	%		N	%		N	%		N	%		N	%									
Rzeczownik	3045	30.45		3121	31.21		3088	30.88		3313	33.13		2980	29.80		2958	29.58		2870	21.6	1892	18.92	2149	21.49		
Czasownik	2296	22.96		2315	23.15		2183	21.83		2291	22.91		2150	21.50		2354	23.54		3306	24.8	2157	21.57	2690	26.90		
Zaimek	1812	18.12		2060	20.60		1962	19.62		1860	18.60		2073	20.73		1912	19.12		2870	21.5	2250	22.50	17.45	17.45		
Przyimek	942	9.42		857	8.57		757	7.57		767	7.67		878	8.78		911	9.11		922	6.9	756	7.56	912	9.12		
Spójnik	643	6.43		527	5.27		628	6.28		590	5.90		575	5.75		633	6.33		1294	9.7	1170	11.70	660	6.60		
Partykuła	549	5.49		496	4.96		652	6.52		622	6.22		624	6.24		451	4.51		821	6.1	746	7.46	419	4.19		
Przysłówek	338	3.38		371	3.71		411	4.11		288	2.88		391	3.91		431	4.31		699	5.2	557	5.57	745	7.45		
Przymiotnik	198	1.98		143	1.43		187	1.87		166	1.66		158	1.58		205	2.05		394	2.9	272	2.72	484	4.84		
Liczebnik	173	1.73		109	1.09		131	1.31		101	1.01		168	1.68		144	1.44		128	1.0	143	1.43	154	1.59		
Wykrzyknik	4	0.04		1	0.01		1	0.01		2	0.02		3	0.03		1	0.01		46	0.3	57	0.57	37	0.37		
Razem	10000	100,0		10000	100,0		10000	100,0		10000	100,0		10000	100,0		10000	100,0		13350	100,0	10000	100,0	10000	100,0		

Lista frekwencyjne najczęstszych wyrazów i przedziału tekstu dzieci upośledzonych umysłowo 7-latków, i mowy potocznej

Tabela 5

Ip.	Kraków F	Nowy Sącz F	Szymbark F	kl.I F	kl.II F	kl.III F	7-latk F	Mowa potoczna F
1	być 390	być 442	tu 335	tu 389	być 440	ten,ta,to 341	i /sp/ 525	być 416
2	ten,ta,to 323	tu 426	być 300	być 385	ten,ta,to 332	być 307	być 416	nie 340
3	na 322	ten,ta,to 313	ten,ta,to 293	i /sp/ 307	tu 300	na 279	ja 389	ten,ta,to 300
4	i /sp/ 307	na 283	i /sp/ 258	ten 256	na 299	i /sp/ 271	ten,ta,to 312	się 254
5	jak 241	i /sp/ 271	a /sp/ 248	na 246	i /sp/ 258	a /sp/ 224	on,ona,ono 257	i 211
6	i /part/ 228	tutaj 251	na 219	i /part/ 228	tutaj 256	on,ona,ono 216	a /sp/ 247	ja 206
7	on,ona,ono 205	on,ona,ono 215	tutaj 217	tutaj 207	jak 245	się 195	się 242	on,ona,ono 196
8	się 183	a /sp/ 181	i /part/ 183	mieć 193	a /sp/ 228	tu 190	to 205	w/e/ 186
9	a /sp/ 179	jak 178	mieć 168	jak 165	i /part/ 193	jak 168	nie 191	mieć 186
10	w/e/ 170	i /part/ 161	się 165	a /sp/ 156	on,ona,ono 186	tutaj 152	na 168	na 184
11	mieć 155	się 150	jak 159	nie 149	się 171	i /part/ 151	no 168	z/e/ 143
12	tutaj 147	z/e/ 150	do 154	chłopiec 145	z/e/ 156	z/e/ 150	w/e/ 162	do 137
13	tu 128	mieć 148	nie 153	chłopczyk 141	chłopiec 142	mieć 148	taki 161	ty 106
14	do 125	chłopczyk 144	chłopczyk 150	do 140	do 135	chłopczyk 143	tak 150	
15	chłopiec 118	do 134	z/e/ 136	on,ona,ono 138	w/e/ 132	w/e/ 139	tam 149	
16	z/e/ 117	chłopiec 131	chłopiec 125	tak 135	mieć 130	do 138	do 147	
17	tak 114	ić 127	on,ona,ono 120	się 132	a /part/ 129	taki 117	z/e/ 114	
18	potem 109	w/e/ 122	to /part/ 118	w/e/ 131	piesek 119	nie 116	mieć 112	
19	chłopczyk 108	nie 114	dziewczynka 117	dziewczynka 115	chłopczyk 118	ić 103	że 105	
20	nie 107	tak 108	w/e/ 110	babcia 104	nie 109	tak 101	jak 103	
21		to /part/ 106	no /part/ 107	piesek 103	późno 106			
22		a /part/ 104	piesek 105		to 101			
23		piesek 104	babcia 104					
24		późno 103	tak 104					

31 - 42 wyrazów, aby nimi wypełnić tekst długości 5 000 słów.

5. Wzbogacenie i doskonalenie słownika dzieci upośledzonych umysłowo zależy od ich czynnego uczestnictwa w rozmaitych sytuacjach społecznych. Ważne są zwłaszcza sytuacje, w których dziecko:

- jest czynnym uczestnikiem i ma możliwość przeprowadzenia zmysłowej obserwacji przedmiotów i zjawisk,
- samo wykonuje rozmaite czynności,
- doznaje rozmaitych przeżyć.

LITERATURA

1. Podlaska E.: Statystyczna struktura słownika i tekstu wypowiedzi swobodnych uczniów rozpoczynających naukę szkolną, WSP, Kraków 1974 /nie publikowana praca magisterska/.
2. Przetacznikowa M.: Rozwój struktury i funkcji zdań w mowie dziecka. W pracy zb. pod red. S.Szumana: O rozwoju języka i myślenia dziecka, PWN, Warszawa 1968.
3. Zarębina M.: Najczęstsze wyrazy polszczyzny mówionej. "Język Polski", R.LI, 1971, s. 336-347.
4. Sambor J.: Badania statystyczne nad słownictwem /na materiale Pana Tadeusza/, Wrocław 1969.